

Гергьовден в Средище (проучване и пресъздаване на фолклорни обреди в празнично занятие „Отворени врати“)

Румяна Стефанова

The Holiday ordinances and rituals organized every year for Jorge day and they for purpose is to predict health and love of the Bulgarian and the Gypsy people. There was an open lesson related whit this event and a lot of people from the region ware there.

Key work - the rites, the rituals, the folklore

ВЪВЕДЕНИЕ

Целта на настоящата публикация е обобщаване на теренни проучвания в с. Средище, община Кайнарджа, обл. Силистра, на обреди и ритуали, свързани с гадаене за здраве и любов у българи и роми и описание на пресъздаването им в празнично занятие - "отворени врати" пред широката общественост на региона. Наблюденията и дейностите са съобразени с изискванията на проекта "Развитие на критическото мислене чрез четене и писане" и неговото приложение в извънкласните дейности по български език и литература, СИП в VI клас, "Фолклор на етносите в България - ромски фолклор". Главната познавателно-практическа цел е усвояването на българския език и покриване нормите на единните държавни изисквания по предмета.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Чрез описаното по-надолу извънкласно занятие, "Гергьовден", споделям опита си за приспособяване на преподаването с нуждите и способностите на моите ученици, за които официалният български език е език "цел", с оглед покриване на единните държавни изисквания по предмета и за изпълнението на националните и международни стандарти.[1]

Цели на занятиято:

- Учениците да се запознаят с Гергьовден като празник, натоварен с голяма обредна

символика и в частност със съпътстващите го обреди и ритуали, свързани с гадаене за здраве и любов у българите и ромите от с. Средище;

- Изучаването на християнския Гергьовден и на ромския Едерлез да подпомогне

формирането у учениците на позитивно отношение към етнокултурните различия;

- Преодоляване на стереотипите на негативизъм чрез себепознание и познанието

на другите;

- Учениците да споделят личните си впечатления от празнуването пред своите близки.

Задачи:

1. Образователни:

- Развитие на комуникативно-речевите умения чрез участие в дискусия, споделяне

на лични впечатления, създаване на репродуктивни и интерпретивни текстове, лично художествено творчество, оформяне на покани, наизустяване текстове на народни песни, работа с информатори;

- Създаване на навици за съпоставяне на обичаи от различен етнически произход;

- Развитие на учения за сравнителен анализ.

2. Възпитателни:

- Изграждане на усещане за принадлежност към българския народ у учениците

от

ромски етнически произход;

- Възхищение от народния гений-създател на непреходни ценности и традиции.

Подготовка на занятието:

Общият брой на шестокласниците от двете паралелки е 37. Етническият състав е: българи - 4; роми - 33. Знанията по "Фолклор на етносите в България - ромски фолклор" в СИП -а, посещават 16 ученици.

37-те ученика разделям на 5 групи със задачи:

Първа група: Подготвят презентация за празнуването на Гергьовден от християните; актуализират знанията си за българската легенда "Св. Георги и лампата"[2], изучена в часовете за Задължителна подготовка по български език и литература в Уклас; работят с информатори/възрастни жени от селото/ и записват обредите и ритуалите, свързани с гадаенето за здраве и любов, оформят ги във фишове и ги илюстрират; записват народна песен за светията, изпълнявана в селото и я разучават - текст и мелодия.

Втора група: Подготвят презентация за празнуването на Едерлез от ромите-мюсюлмани/от общността "миллет"; актуализират знанията си за ромската легенда "Св. Георги Спасителят"[3], изучена в СИП; работят с информатори и записват обредите и ритуалите, свързани с гадаене за здраве и любов у ромите от общността "миллет", живуща в с. Средище, оформят ги във фишове и ги илюстрират; издирват и разучават /текст и мелодия/ ромски народни песни, изпълнявани на празника.

Трета група: Издирват и записват разказваната по всички крайща на света "Легенда за св. Георги"[4], работят с информатори и записват любопитни факти, свързани с отбелязването на празника в селото, оформят ги във фишове и ги илюстрират; създават текст за покана и изработват покани за гостите-директор на училището, учители, родители, кметство, бизнесмени от селото, информатори, представители на народно читалище "Стефан Караджа" с. Средище и др.

Четвърта група: Съвместно с родители аранжират битов кът - две софри, едната от които е изработена без гвоздеи, кана червено вино, обреден хляб, червено яйце, бакърен котел с вода, чиния със сирене, стръкове коприва, стръкове чесън, клончета от глок, клончета от топола, люлякови китки, "печено агне"/хляб, изпечен във формата на агънце/, свещ; оформят и окачат на стената постер с фотоси -"изображение на змия върху гергьовски хляб"[5], "агне от Елховско от началото на XX век, "релефно изображение на св. Георги върху източната стена на църквата "Св. Димитър" от гр. Радомир"[6], "обредно ръсене на стадото за здраве на Гергьовден, с. Гега, Благоевградска обл., 1969г.[7], "Св. Георги драконоубиец-икона, XVII-XIX век[8], връзват зелена люлка на дърво в двора на училището; осигуряват кантар за теглене.

Пета група: Доброволци от по-горе посочените четири - пресъздават ритуалите "теглене на кантар за здраве", "люлеене на люлки", "надпяване на пръстени", "игри на Едерлез"; издирват и записват пословици и поговорки за празника; правят извадка на речниковите статии срещу думите "ритуал", "обряд", "обичай", "гадая" от Съвременен тълковен речник на българския език с приложения".

За всички ученици от училището обявявам конкурс за написване на стихотворение, разказ, есе на тема "Гергьовден".

Задачи за учителя: Издирвам информатори и насочвам учениците към тях; адаптирам интериора на залата към нуждите на занятието - работните места на учениците са подредени под формата на буквата "Г" /като Гергьовден/; подготвям 40 фиша - 40 бели листи, които перфорирам, за да се подвържат в книга и ги раздавам на учениците за попълване и илюстриране; осигурявам фотограф и видеооператор.

Ход на занятието:

1. **Събуждане на интерес:** Учителят: Скъпи шестокласници, уважаеми колеги,

родители, гости, човек не може да избира родителите си и мястото, откъдето да започне земния си път. В света има много страни и народи, но България е само една и ние, живеещите в България - българи, татари, роми, власи, турци, евреи - трябва да знаем всичко за себе си. Херодот е казал: "Който не знае откъде идва, той не знае къде отива". Днес ще се пренесем в миналото на нашето село и ще потърсим общи елементи /у българи и роми от Средище/ в празнуването на пролетния празник Гергьовден.

2. **Обявяване н темата.** Гергьовден в Средище.

3. **Дискусия по темата:** Защо българи, турци, роми, татари, арменци почитат Св. Георги? Дейности: **Пресъздаване на основните обичаи и ритуални практики.**

1.Изпълнение на българска и ромска народна песен от Средище, посветени на празника /Приложение 1, 2/

2.Рецитиране на стихотворението "Едерлез" - изпълнява авторът/Приложение №3/.

Забележки: 1. Стихотворението е номинирано от комисията, назначена от директора за оценка на творбите, представени на общоучилищния конкурс;

3.Проследяване на връзката "Мит - фолклор - литература.;

4.Описание на празника у християни и роми в с. Средище/Приложение №4 и №6/

Съпоставка.

5. Разиграване на обичая "Напявяне на пръстени"/По приложение №6 т. 11/, игри - "Фасуле""Плодове";

6. Проследяване на интересни факти от отбелязването на празника в с. Средище в

миналото/Приложение №5/;

7. Запознаване със съдържанието на фишовете/Обреди и ритуали, свързани с гадаене за

здраве и за любов у българи и роми от селото/ и подвързването им в книга/Приложение № 6/;

8. Теглене на кантар за здраве/ученици, учители, родители, гости;

9. Люлеене на люлки.

3. **Рефлексия. Закриване на занятието** - изказване благодарност на учениците и

гостите. Съвместно изпълнение на песента за св. Георги.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Процесът на изследване, записване, пресъздаване и популяризиране на Гергьовденските обичаи укрепва емоционалната близост между деца и възрастни. Осмисля свободното време на децата. Подобрява езиковите компетенции и укрепва самочувствието им на европейски граждани.

Приложения №1

Рано рани свети Георги/песен/ Текст народен.

Рано рани свети Георги

рано ми рани на Гергьовден.

Изведе си раня коня.

Осдла го синьо седло.

Препаса го с пъстри смоци.

Обузда го с жълта юзда.

Впрегна го, възседна го.

Че отиде да си обиколи,

да си обиколи зелен чаир,

зелен чаир, житен синор.
 На път срешна три синжира,
 три синджира черно роби:
 Първи синджир - все орачи,
 втори синджир - овчари,
 трети ситджир - все лозари.
 Че изтегли свети Георги,
 че изтегли тънка сабя,
 че пресече три синджира.
 Текнали са до три реки:
 Първа река - жълто жито,
 Втора река - бяло мляко,
 Трета река - руйно вино.
 Отговори свети Георги:
 -Хайде жито по орачи,
 хайде мляко по овчари,
 хайде вино по лозари,
 да се радват тъй на вази!
 Туй на здраве, свети Георги!

Приложение №2, като част от ритуала припяване на накити. Текстът е даден на български и турски език.

Тучът на печката се разцепи./Атеш башъ ярълмъж,
 Свекървата ми е сърдита. /Кайнам бана дарълмъж.
 Като се сърди, да се сърди. /Даръдъйса дарълсън оллу,
 Искам синът ѝ да ме прегърне./ Бана саръл сън.

Приложение №3, стихотворение от **Мюстеджеб Салим -VI клас**, класирано на първо място.

Едерлез

Един чуден, чуден ден -
 на младостта, любовта.
 Едерлез се той нарича.
 Всеки от нас го обича.
 Гората в зелено облича.
 Лятото започва да тича.
 Добрият стопанин агне опича.
 Младостта в любов се врича.
 Този чуден, чуден ден
 Е за всички отреден!

Приложение №4. Едерлез е ромски празник... Споделя Севгюзел Стоянова, VI клас

Подготовката му започва още на 5 май. Събират се девойки /навършили 12 години, млади мъже и жени, неженени, за да решат коя от жените или младите моми ще бъде булка и кой от момците - зет. Определя се мястото, където на следващия ден ще е веселбата. То трябва да е извън селото, сред природата. Надвечер на 5 май, избраното за булка момиче се облича в булчинска премяна/в по-ново време с бяла рокля/. С една си ръко носи бакърче, пълно с вода, в която плуват цветя/обикновено люляк, лалета и др. пролетни цветя/. Заедно със зетя обикалят селото, като влизат във всяка къща, където има млади хора. Момите и младите булки пускат в бакърчето най-скъпите си накити. Бижутата трябва да "преспят" през нощта във водата.

На 6 май сутринта всички се събират на уреченото място сред природата. Със закрити от булчинския воляк очи, булката бърка в бакърчето и вади накит. Собственичката на накита е длъжна да изпее любовна песен или да изрече любовен спомен-афоризъм. Най-популярните песни в Средище са за "Тучът на печката се разцепи" и "Цигулката свири, свири". След като се извадят всички бижута от котлето, започват веселите игри/"Фасулец", "Плодчетата" и др./

На този ден не се пие алкохол.

По-възрастните членове на семейството, които не вземат участие в празника, на 5 май вечерта преди да си легнат, поставят пред прага на дома си стръкове коприва, които наричат на всеки член от семейството. На 6 май сутринта гадаят по стръковете за здравето на домочадието. Ако някои от стръковете са увяхнали, то хората, на които са наречени, ще боледуват през годината.

Приложение №5. През 1892г. патронът на нашето училище Цанко Церковски участва във празнуването на Благовец в селото, както и в празнуването на Великден и Гергьовден. На последния празник младите по традиция се "теглят" на кантар и Ц. Церковски вписва в дневника си, че тежи 48 оки /около 58 кг./. **Издирила: Анелия Георгиева, VI клас.**

Приложение №6. Песъздаване на следните ритуали:

1. Сутринта, който стане най-рано, умива лицето си и със стрък коприва удря спящите по ходилата, за да са здрави и да не ги хапят змии.
2. Под възглавницата се слага цъфнал глог, за да са ранобудни хората.

3. На Гергьовден се пие студена вода от нова стомна на гладно, за да се пречиски кръвта.
4. Жени и деца берат цветя и вият венци за агнето-курбан, за овцата, която ще се издои първа, за котлето и за овчаря.
5. Всички се търкалят в росата за здраве. Лицата се мият с роса против лунички.
6. Болните се къпят в "лява река" /"лява вода"/, за да са здрави.
7. Връзват се люлки по дърветата/главно орехи. Люлеенето става по двойки и симпатия. Онези, които не се люлеят на Гергьовден ще срещат змеёве и зли сили през годината.
8. На Гергьовден се прави "кантар" и се мерят деца и възрастни за здраве. Кантарът се окача на "свежо" дърво. Меренето става нагладно. Резултатите се обявяват в цели числа.
9. Вечер корени от здравец/или коприва/ се наричат на всеки чрен от семейството. Ако е весел сутринта, човекът ще е здрав и жизнен.
10. Тези корени от здравец се пазят 1 седмица, а после се засаждат. Чийто здравец се хване, той ще е здрав и весел през годината.
11. "Надпяването на пръстени или китки". Китките/пръстени/ се пускат в котле с мълчана вода. Котлето се покрива с червена кърпа /бял тензук, огледало/ и се оставя да преношува под звездите. Китките се вадят от момиче, покрито с червено наметало. Зад него останалите девойки припяват и играят хоро. Каквото двустийше каже пророчницата, такъв ще е късмитът и бракът на момата, чийто китка изваждат.
12. Във всеки дом се коли курбан за здраве - мъжо агне. С кръв от агнето се прави кръстен знак по челата на децата, за да са здрави. Връзват се люлки и кантар.
13. На 6 май ромите палят огън на улицата и го прескачат по 3 пъти, като си пожелават негласно нещо хубаво да им се случи.

ЛИТЕРАТУРА:

- [1] Фирсов, Гл., С. Матюс, А. Крофърд. Въвеждане на нови международни стандарти на преподаване . - Критическо мислене , кн.1, 2001, с.35.
- [2] Матеева, Н., И. Котова. Легенда за Свети Георги, Учебник за V клас, Из-во "Просвета", С., 1998, с.72.
- [3] Калев, Д., А. Кръстева, Т. Крумова. Свети Георги Спасителят. Учебно помагало по литература за V клас, Из-во "Просвета", С., 1998, с.72.
- [4] Старева Л. Български светци и празници, С., 2003, с.188.
- [5] Георгиева, И. Българска народна митология. Приложена, С., 1983.
- [6] Пак там.
- [7] Пак там.
- [8] Пак там.

За контакти:

Румяна Стефанова Върбанова, ОУ "Ц. Церковски", с. Средище, обл. Силистренска, тел. 08626/630, 0897997180, Email: rumila23@abv.bg